

KSE | Центр досліджень продовольства
та землекористування

Динаміка земельного фонду: як змінилися земельні ресурси України після 24 лютого 2022 року

О. Николук, П. Пивовар,
Р. Назаркіна, Г. Стольнікович, М. Богонос.

Динаміка земельного фонду: як змінилися земельні ресурси України після 24 лютого 2022 року

Військове вторгнення російської федерації в Україну, ведення активних бойових дій, перебування територій під окупацією зумовили значне забруднення земель України та неможливість ведення господарської діяльності на відповідних територіях протягом багатьох років після завершення військового конфлікту.

Для оцінки ресурсного потенціалу та прогнозування розвитку аграрного сектору економіки країни необхідним є оцінювання наслідків війни, зокрема, визначення площі земель, що стали недоступними через військову агресію. Під недоступними землями розуміються території, окуповані країною-агресором до 24 лютого 2022 р., території переміщення військ після 24 лютого 2022 р., окуповані та деокуповані території й землі під час повномасштабного вторгнення, забрудненні внаслідок мінування¹.

У рамках спільної ініціативи Поліського національного університету, KSE Агроцентру та Національного університету біоресурсів і природокористування **було проведено дослідження, метою якого є уточнення площі земельного фонду України у цілому та у розрізі окремих його складових** (а саме: лісів та інших лісовкритих земель, сільськогосподарських угідь, у т. ч. ріллі й перелогів, сіножатей та пасовищ) із урахуванням наслідків окупації, мінування та ведення активних бойових дій. **Деталі методики** обчислення описані у додатку.

Для дослідження використано дані екологічних паспортів адміністративних областей України² та результати спільних досліджень Світового Банку, Уряду України, Європейської Комісії, ООН щодо оцінювання шкоди та втрат, які зазнала Україна за період з лютого 2022 року по лютий 2023 рік у результаті повномасштабного вторгнення російської федерації³. В основу відповідних розрахунків покладено припущення про те, що зазначені типи земель рівномірно розподілені у межах територій адміністративних областей України.

[1] UKRAINE Rapid Damage and Needs Assessment February 2022 – February 2023. March 2023, the World Bank, the Government of Ukraine, the European Union, the United Nations, p. 117. <https://ukraine.un.org/sites/default/files/2023-03/P1801740d1177f03c0ab180057556615497.pdf>

[2] <https://mepr.gov.ua/diyalnist/napryamky/ekologichnyj-monitoring/ekologichni-pasporty/>

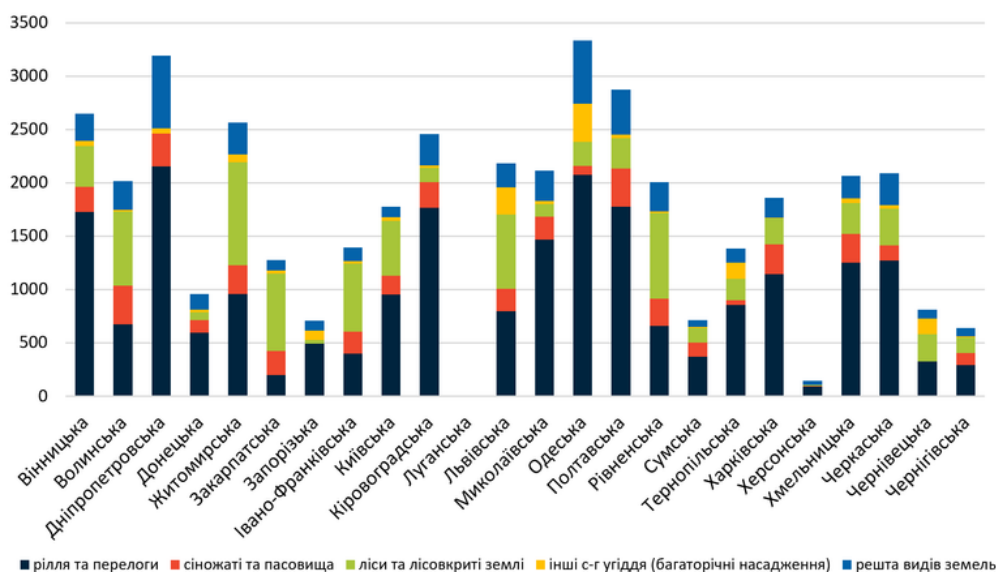
[3] UKRAINE Rapid Damage and Needs Assessment February 2022 – February 2023. March 2023, the World Bank, the Government of Ukraine, the European Union, the United Nations. <https://ukraine.un.org/sites/default/files/2023-03/P1801740d1177f03c0ab180057556615497.pdf>

Результати дослідження

Відповідно до результатів дослідження Світового Банку, Уряду України, Європейської Комісії, ООН найбільшою часткою постраждалих від повномасштабного вторгнення російської федерації у 2022 р. характеризувались території Луганської (100%), Херсонської (95%), Чернігівської (80%), Запорізької (74%), сумської (70%) та Донецької (64%) областей (рис. 2).

У цілому, частка площі території України постраждалої від окупації, мінування та ведення бойових дій у її загальній площі країни становила 31,74% (таблиця 2, додаток). Площа постраждалих сільськогосподарських угідь у 2022 р. складала 10514,13 тис. га, а площа угідь, які у цьому році могли використовуватись у сільськогосподарській діяльності, становила 32924,00 тис. га, що на 26,04% менше порівняно із площею до початку повномасштабного вторгнення. Площа ріллі та перелогів, що не зазнали змін під час військової агресії, становила 22280,45 тис. га, що на 31,93% менше, ніж до початку військових дій. Площа сіножатей та пасовищ скоротилась на 43,45%, передусім, через те, що в областях, які найбільше постраждали від військових дій, зосереджена найбільша частка відповідних земель – від 17,5% в Чернігівській області до 21,88% у Луганській області. Що стосується лісів та інших лісовкритих земель, то їх площа порівняно із довоєнним періодом зменшилась на 26,05% з 10686,6 тис. га до 7903,03 тис. га.

Рис. 1. Обсяг земель, що не постраждали від вторгнення станом на 2022 рік, тис. га

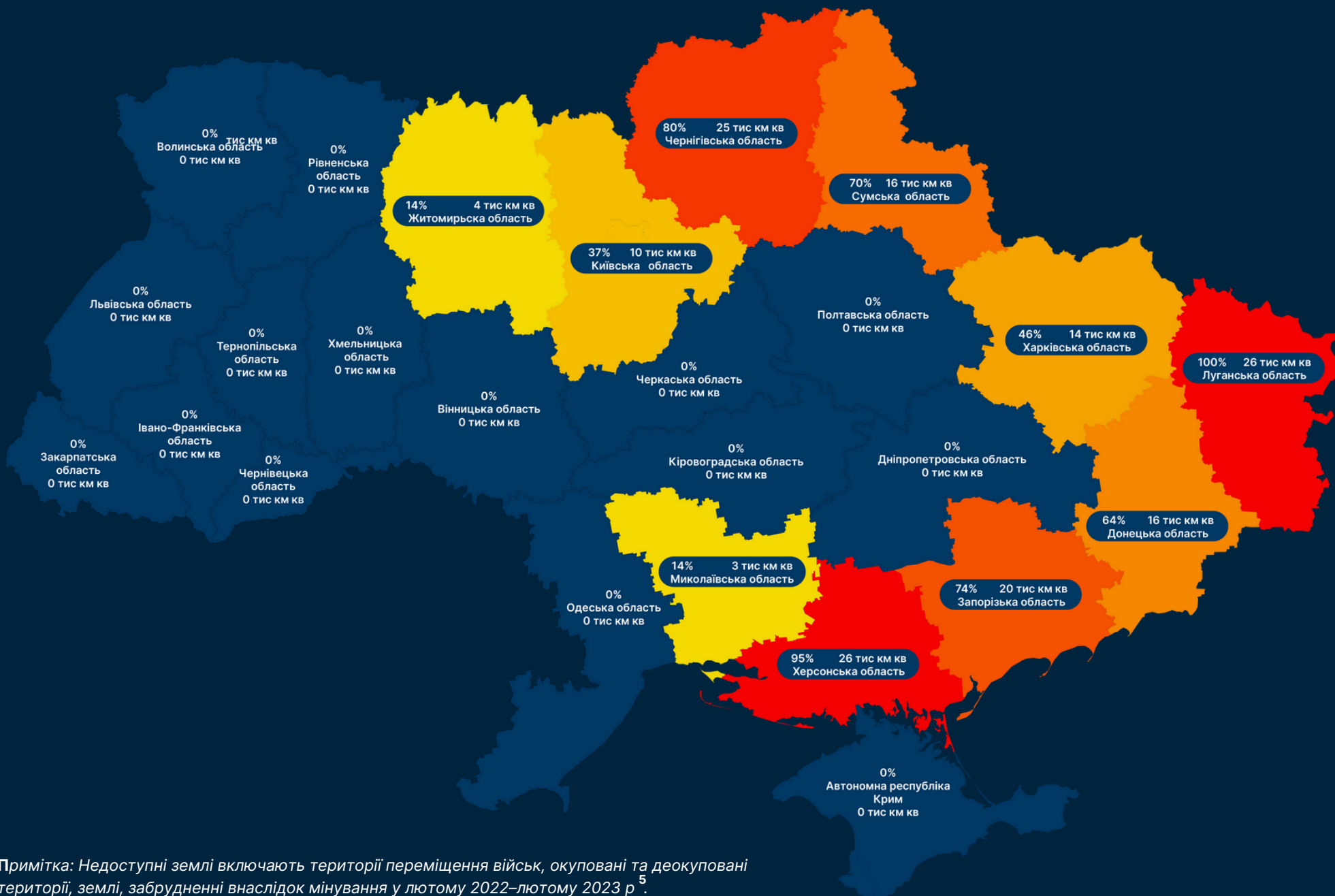

Примітка: Розраховано станом на початок 2023.

Джерело: Розраховано відповідно до даних екологічних паспортів адміністративних областей України⁴.

[4] <https://mepr.gov.ua/diyalnist/napryamky/ekologichnyj-monitoring/ekologichni-pasporty/>

Рисунок 2. Недоступні землі, як наслідок військової агресії РФ, у розрізі областей, станом на початок 2023 року.

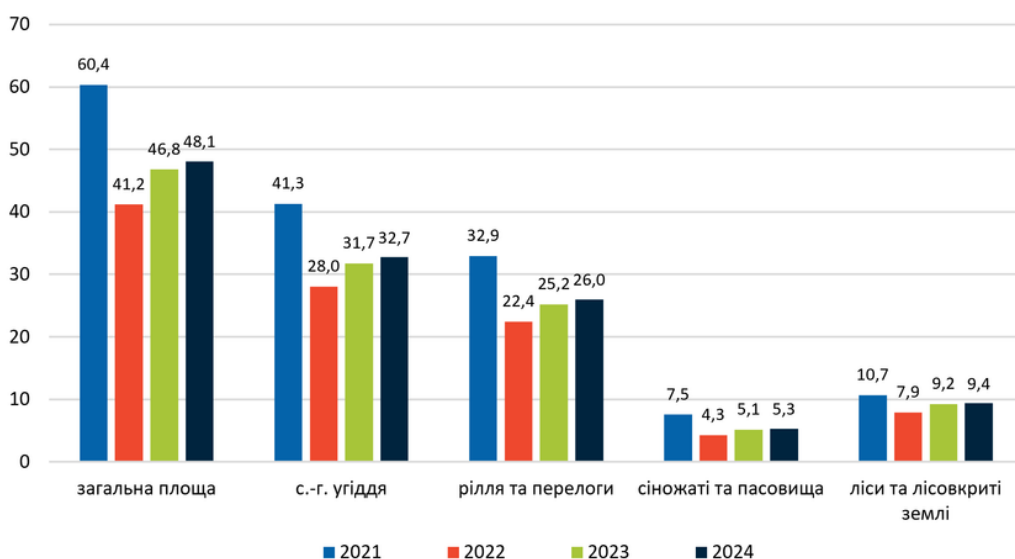

Примітка: Недоступні землі включають території переміщення військ, окуповані та деокуповані території, землі, забрудненні внаслідок мінування у лютому 2022–лютому 2023 р⁵.

[5] Побудовано за даними [<https://mepr.gov.ua/diyalnist/napryamky/ekologichnyj-monitoryng/ekologichni-pasporty/>, <https://ukraine.un.org/sites/default/files/2023-03/P1801740d1177f03c0ab180057556615497.pdf>]

У результаті успішних дій Збройних сил України у 2022 р. та на початку 2023 р. території Київської, Житомирської, Чернігівської областей було деокуповано; частина земель Миколаївської та Сумської областей також було повернуто, однак, під окупацією залишилось, відповідно, 3 та 15%. У результаті, у 2023 р. загальна площа земельних ресурсів України за виключенням окупованих територій, зон ведення активних бойових дій, зон вздовж україно-російського кордону та інших територій, де неможливе ведення господарської діяльності, збільшилась на 13,58 % порівняно із 2022 р. до 46787,98 тис. га. Зокрема, площа сільськогосподарських угідь збільшилась на 13,19 % (у т.ч. за рахунок збільшення ріллі та перелогів на 12,31 %), а площа лісів і лісовкритих земель – на 16,73 % (рис. 3).

Рис. 3. Динаміка земельних ресурсів України у 2021–2024 рр.

Станом на початок 2024 р. площа територій України, придатних для ведення господарської діяльності, склала 48109,77 тис. га, тобто збільшилась на 16,78 % порівняно із 2022 р. та на 2,83 % відносно 2023 р. за рахунок деокупації частини Харківської та Херсонської областей. Площа лісів на лісовкритих земель збільшилась на 18,53 % порівняно із 2022 р., сільськогосподарських угідь – на 16,69 %, зокрема ріллі та перелогів – на 15,31 %, сіножатей і пасовищ – на 24,07 %.

Результати цього дослідження мають сприяти глибшому розумінню потенційних можливостей для сільськогосподарського виробництва України та інших видів землекористування, враховуючи збитки, завдані повномасштабним вторгненням російської федерації. Уточнення площі земельного фонду та його складових надає важливу інформацію для розробки покращених прогнозів. Це, в свою чергу, є ключовим для реалізації ефективних земельних політик, оптимізації розподілу ресурсів, залучення інвестицій у аграрний сектор, та впровадження інноваційних підходів до землеробства. Все це сприятиме стійкому розвитку сільськогосподарської галузі України, відновленню економіки та підвищенню продовольчої безпеки.

Додаток

Етап 1

Обчислення загальної площі адміністративних областей України, що не постраждала від військових дій:

$$s_i = s_i^t (1 - k_i^{expl}), \quad i \in [1; 24],$$

де S_i – площа території і-тої адміністративної області за виключенням площі, що постраждала від військових дій; k_i^{expl} – частка території і-тої адміністративної області, що постраждала від військових дій; S_i^t – загальна площа території і-тої адміністративної області до військового вторгнення.

Етап 2

Визначення площі лісів та інших лісовкритих земель, сільськогосподарських угідь (у тому числі ріллі й перелогів, сіножатей та пасовищ), які не постраждали від військових дій, у розрізі адміністративних областей:

$$s_{ij} = k_{ij} s_i, \quad j \in [1; 4],$$

де s_{ij} – площа j-го типу земель і-тої адміністративної області за виключенням земель, що постраждали від військових дій; k_{ij} – частка j-го типу земель у загальній площі території і-тої адміністративної області.

Етап 3

Визначення площі території України, що не постраждала від військових дій, у т. ч. площі лісів та інших лісовкритих земель, сільськогосподарських угідь (ріллі, сіножатей та пасовищ).⁶

$$S = \sum_{i=1}^{24} s_i, \quad S_j = \sum_{i=1}^{24} s_{ij},$$

де S – площа території України, яка не постраждала від військових дій; S_j – площа j-го типу земель України і-тої адміністративної області за виключенням земель, що постраждали від військових дій.

[6] Без урахування окупованої території АР Крим

Додаток. Таблиці

Таблиця 1. Розподіл земельних ресурсів України за областями, 2021 р.

Адміністративна область	Загальна площа до вторгнення, тис.га	с.-г. угіддя	рілля та перелоги	сіножаті та пасовища	ліси та лісовкриті землі
Вінницька	2649.2	2014.187	1726.484	236.3086	380.4251
Волинська	2014.4	1047.488	672.8096	362.592	696.9824
Дніпропетровська	3192.3	2512.021	2152.568	309.0146	0
Донецька	2657.7	2046.429	1655.827	329.5548	204.6429
Житомирська	2982.7	1509.246	1175.184	313.1835	1124.478
Закарпатська	1275.3	451.4562	200.2221	224.4528	724.3704
Запорізька	2718.3	2242.598	1902.81	0	119.6052
Івано-Франківська	1392.7	630.8931	404	210.2	635.0712
Київська	2816.2	1855.876	1529.197	278.8038	811.0656
Кіровоградська	2458.8	2032.198	1764.681	242.4377	130.8082
Луганська	1838.97	1401.295	988.9981	402.3666	246.0542
Львівська	2183.1	1261.832	794.6484	211.7607	694.2258
Миколаївська	2458.55	1993.884	1706.234	253.2307	135.2203
Одеська	3331.38	2517.191	2104.1	82.28509	223.5356
Полтавська	2875	2164.875	1776.463	359.375	284.625
Рівненська	2005.1	926.3562	661.683	254.6477	806.0502
Сумська	2383.2	1696.838	1227.348	448.0416	459.9576
Тернопільська	1382.47	1050.677	861.2788	40.09163	201.8406
Харківська	3441.82	2639.876	123.603	516.273	457.7621

Херсонська	2846.1	1966.655	1787.351	156.5355	153.6894
Хмельницька	2062.9	1565.741	1254.243	270.2399	286.7431
Черкаська	2091.6	1451.57	1280.059	143.2746	338.8392
Чернівецька	809.6	469.568	324.6496	0	258.2624
Чернігівська	3190.3	2060.934	1477.109	558.3025	746.5302
Україна	57057.69	39509.68	31551.55	6202.972	10120.78

Таблиця 2. Розподіл земельних ресурсів України за областями, 2022 р.

Адміністративна область	Загальна площа до вторгнення, тис.га	Частка недоступних земель, %	Доступні землі, тис. га				
			загальна площа	с.-г. угіддя	рілля та перелог	сіножаті та пасовища	ліси та лісовкриті землі
Вінницька	2649.20	0	2649.20	2014.19	1726.48	236.31	380.43
Волинська	2014.40	0	2014.40	1047.49	672.81	362.59	696.98
Дніпропетровська	3192.30	0	3192.30	2512.02	2152.57	309.01	0.00
Донецька	2657.70	64	956.77	736.71	596.10	118.64	73.67
Житомирська	2982.70	14	2565.12	1297.95	1010.66	269.34	967.05
Закарпатська	1275.30	0	1275.30	451.46	200.22	224.45	724.37
Запорізька	2718.30	74	706.76	583.08	494.73	0.00	31.10
Івано-Франківська	1392.70	0	1392.70	630.89	404.00	210.20	635.07
Київська	2816.20	37	1774.21	1169.20	963.39	175.65	510.97
Кіровоградська	2458.80	0	2458.80	2032.20	1764.68	242.44	130.81
Луганська	1838.97	100	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
Львівська	2183.10	0	2183.10	1261.83	794.65	211.76	694.23

Миколаївська	2458.55	14	2114.35	1714.74	1467.36	217.78	116.29
Одеська	3331.38	0	3331.38	2517.19	2104.10	82.29	223.54
Полтавська	2875.00	0	2875.00	2164.88	1776.46	359.38	284.63
Рівненська	2005.10	0	2005.10	926.36	661.68	254.65	806.05
Сумська	2383.20	70	714.96	509.05	368.20	134.41	137.99
Тернопільська	1382.47	0	1382.47	1050.68	861.28	40.09	201.84
Харківська	3441.82	46	1858.58	1425.53	1146.75	278.79	247.19
Херсонська	2846.10	95	142.31	98.33	89.37	7.83	7.68
Хмельницька	2062.90	0	2062.90	1565.74	1254.24	270.24	286.74
Черкаська	2091.60	0	2091.60	1451.57	1280.06	143.27	338.84
Чернівецька	809.60	0	809.60	469.57	324.65	0.00	258.26
Чернігівська	3190.30	80	638.06	412.19	295.42	111.66	149.31
Україна	57057.69		41194.97	28042.84	22409.87	4260.77	7903.03
Зміна у % порівняно з довоєнним періодом*	-		31.74	32.12	31.93	43.45	26.05

Таблиця 3. Розподіл земельних ресурсів України за областями, 2023 р.

Адміністративна область	Загальна площа до вторгнення, тис.га	Частка недоступних земель, %	Доступні землі, тис. га				
			загальна площа	с.-г. угіддя	рілля та перелоги	сіножаті та пасовища	ліси та лісовкриті землі
Вінницька	2649.20	0	2649.20	2014.19	1726.48	236.31	380.43
Волинська	2014.40	0	2014.40	1047.49	672.81	362.59	696.98
Дніпропетровська	3192.30	0	3192.30	2512.02	2152.57	309.01	0.00

Донецька	2657.70	64	956.77	736.71	596.10	118.64	73.67
Житомирська	2982.70	0	2982.70	1509.25	1175.18	313.18	1124.48
Закарпатська	1275.30	0	1275.30	451.46	200.22	224.45	724.37
Запорізька	2718.30	74	706.76	583.08	494.73	0.00	31.10
Івано-Франківська	1392.70	0	1392.70	630.89	404.00	210.20	635.07
Київська	2816.20	0	2816.20	1855.88	1529.20	278.80	811.07
Кіровоградська	2458.80	0	2458.80	2032.20	1764.68	242.44	130.81
Луганська	1838.97	100	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
Львівська	2183.10	0	2183.10	1261.83	794.65	211.76	694.23
Миколаївська	2458.55	3	2384.79	1934.07	1655.05	245.63	131.16
Одеська	3331.38	0	3331.38	2517.19	2104.10	82.29	223.54
Полтавська	2875.00	0	2875.00	2164.88	1776.46	359.38	284.63
Рівненська	2005.10	0	2005.10	926.36	661.68	254.65	806.05
Сумська	2383.20	15	2025.72	1442.31	1043.25	380.84	390.96
Тернопільська	1382.47	0	1382.47	1050.68	861.28	40.09	201.84
Харківська	3441.82	46	1858.58	1425.53	1146.75	278.79	247.19
Херсонська	2846.10	95	142.31	98.33	89.37	7.83	7.68
Хмельницька	2062.90	0	2062.90	1565.74	1254.24	270.24	286.74
Черкаська	2091.60	0	2091.60	1451.57	1280.06	143.27	338.84
Чернівецька	809.60	0	809.60	469.57	324.65	0.00	258.26
Чернігівська	3190.30	0	3190.30	2060.93	1477.11	558.30	746.53
Україна	57057.69		46787.98	31742.15	25184.61	5128.69	9225.63
Зміна у % порівняно з довоєнним періодом*	-		22.48	23.16	23.51	31.93	13.67

Таблиця 4. Розподіл земельних ресурсів України за областями, 2024 р.

Адміністративна область	Загальна площа до вторгнення, тис.га	Частка недоступних земель, %	Доступні землі, тис. га				
			загальна площа	с.-г. угіддя	рілля та перелоги	сіножаті та пасовища	ліси та лісовкриті землі
Вінницька	2649.20	0	2649.20	2014.19	1726.48	236.31	380.43
Волинська	2014.40	0	2014.40	1047.49	672.81	362.59	696.98
Дніпропетровська	3192.30	0	3192.30	2512.02	2152.57	309.01	0.00
Донецька	2657.70	64	956.77	736.71	596.10	118.64	73.67
Житомирська	2982.70	0	2982.70	1509.25	1175.18	313.18	1124.48
Закарпатська	1275.30	0	1275.30	451.46	200.22	224.45	724.37
Запорізька	2718.30	74	706.76	583.08	494.73	0.00	31.10
Івано-Франківська	1392.70	0	1392.70	630.89	404.00	210.20	635.07
Київська	2816.20	0	2816.20	1855.88	1529.20	278.80	811.07
Кіровоградська	2458.80	0	2458.80	2032.20	1764.68	242.44	130.81
Луганська	1838.97	100	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
Львівська	2183.10	0	2183.10	1261.83	794.65	211.76	694.23
Миколаївська	2458.55	3	2384.79	1934.07	1655.05	245.63	131.16
Одеська	3331.38	0	3331.38	2517.19	2104.10	82.29	223.54
Полтавська	2875.00	0	2875.00	2164.88	1776.46	359.38	284.63
Рівненська	2005.10	0	2005.10	926.36	661.68	254.65	806.05
Сумська	2383.20	15	2025.72	1442.31	1043.25	380.84	390.96
Тернопільська	1382.47	0	1382.47	1050.68	861.28	40.09	201.84
Харківська	3441.82	20	2753.46	2111.90	1698.88	413.02	366.21

Херсонська	2846.10	80	569.22	393.33	357.47	31.31	30.74
Хмельницька	2062.90	0	2062.90	1565.74	1254.24	270.24	286.74
Черкаська	2091.60	0	2091.60	1451.57	1280.06	143.27	338.84
Чернівецька	809.60	0	809.60	469.57	324.65	0.00	258.26
Чернігівська	3190.30	0	3190.30	2060.93	1477.11	558.30	746.53
Україна	57057.69		48109.77	32723.51	26004.85	5286.40	9367.70
Зміна у % порівняно з довоєнним періодом*	–		20.29	20.79	21.02	29.84	12.34

Контакти

Центр досліджень продовольства
та землекористування (KSE Агроцентр)

© 2023, Україна,
Київська школа економіки
вул. Миколи Шпака, 3

www.kse.ua

KSE | Центр досліджень продовольства
та землекористування

www.agrocenter.kse.ua

agrifood@kse.org.ua

Телеграм канал
KSE Agrocenter